

تجربه زیسته اعضای هیأت علمی از تعامل استاد - دانشجو در محیط‌های دانشگاهی

اعظم جعفرزاده^۱، اصغر سلطانی^{۲*}، بدرالسادات دانشمند^۳

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۸

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، بررسی تجربه زیسته اعضای هیأت علمی از راهبردهای تعامل استاد - دانشجو در محیط‌های دانشگاهی بود. **روش شناسی:** روش پژوهش پدیدارشناسی بود که طی آن ادراکات و فهم اعضای هیأت علمی از تعامل با دانشجویان بررسی گردید. جامعه آماری شامل همه اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم و فیزیک دانشگاه شهید باهنر کرمان در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ به تعداد ۸۱ نفر بود. با نمونه‌گیری هدفمند و رسیدن به اشباع نظری، ۱۸ نفر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. از طریق بررسی عمیق پژوهش‌های انجام شده در موضوع تعامل استاد - دانشجو، سوالات مصاحبه تهیه گردید و مصاحبه‌ها به شکل نیمه‌ساختاریافته انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از شیوه کدگذاری سه مرحله‌ای باز، محوری و انتخابی استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که شرایط شکل‌گیری تعامل استاد - دانشجو، شامل عوامل زمینه‌ساز و افزایش‌دهنده تعامل مانند درک موضوع درسی توسط دانشجو، برگزاری ساعات رفع اشکال و وجود انگیزه در استاد و دانشجو، و عوامل کاهش‌دهنده تعامل مانند ماهیت تئوری درس، سطح علمی پایین دانشجو، حجم بالای کار عملی و تحقیقاتی، زمان محدود و عدم اعتماد به نفس دانشجو بودند. نتایج همچنین نشان داد که راهبردها و روش‌های تعامل با دانشجو شامل راهبردهای عام، شرایطمدار و دانشجومدار بودند. علاوه بر این، پیامدهای اتخاذ راهبردهای تعامل استاد - دانشجو نیز شامل پیامدهای مبتنی بر دانشجو مانند تأثیرات علمی، شخصیتی، اجتماعی، شغلی، و همچنین پیامدهای مبتنی بر استاد مانند کسب تجربه، به روز شدن اطلاعات و دانش استاد، احساس رضایت درونی، و دریافت بازخورد برای شناسایی نقاط قوت و ضعف بودند.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج حاصل دلالت‌های مهمی برای برنامه‌ریزان درسی آموزش عالی در راستای بهبود زمینه‌های تعامل استاد - دانشجو دارد. بر این اساس لازم است که از محتوای تعاملی با ماهیت عملی و مشارکتی، و شیوه‌های تدریس مبتنی بر راهبردهای تعاملی مختلف استفاده شود و برای دسترسی بیشتر دانشجو به استاد از طریق فعالیت‌های خارج از کلاس و فراهم آوردن فرصت ارتباط بیشتر دانشجو با استاد در سطحی شخصی‌تر برنامه‌ریزی گردد.

واژگان کلیدی: تعامل استاد - دانشجو، اعضای هیأت علمی، دانشجو، دانشگاه

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. ajafarzadeh@ens.uk.ac.ir

۲. دانشیار برنامه درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران (نویسنده مسئول). a.soltani.edu@uk.ac.ir

۳. استادیار برنامه درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. daneshmand@uk.ac.ir

مقدمه

یکی از عوامل اصلی اجتماعی‌شدن^۱ دانشجویان در محیط‌های دانشگاهی اعضای هیأت علمی هستند، به گونه‌ای که تعامل معنادار و مناسب میان دانشجویان و اساتید می‌تواند منجر به اجرای بهتر برنامه‌های درسی در فرایند تدریس و یادگیری و در نهایت افزایش رشد دانشجویان در زمینه‌های مختلف و بهبود بروندهای بهتر آموزشی، شغلی، پژوهشی و مانند آن گردد (Kim & Lundberg, 2016). تعامل استاد - دانشجو^۲ اهمیت بسیاری در نظام اجتماعی دانشگاه دارد به طوری که تیله (Thiele, 2016)، این تعاملات را به عنوان «هسته آکادمیک تجربه دانشگاهی» در نظر می‌گیرد (Choi & Kim, 2021). پژوهشگران آموزش عالی بر اساس الگوهای مفهومی نظری و همچنین مطالعات تجربی گوناگون، تعامل استاد - دانشجو را به عنوان عامل مهم تاثیرگذار در رشد دانشجویان در نظر می‌گیرند. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که تعامل استاد - دانشجو در محیط‌های دانشگاهی می‌تواند در بروندهایی مانند رشد معنوی (Riggers-Piehl & Sax, 2018)، ماندگاری بیشتر دانشجو در دانشگاه (Pascarella & Terenzini, 2005)، بهبود خودپنداره^۳ (Cole, 2011; Kim & Sax, 2014) و انتخاب‌های شغلی (Trolan et al., 2021; Powers & Mayers, 2017).

تعامل استاد - دانشجو، شامل ارتباطات رسمی درون کلاس و ارتباطات غیررسمی بیرون از کلاس می‌شود که برای پیشرفت فکری و تداوم علمی و آموزشی دانشجویان بسیار مهم است (Roberts, 2014). تعاملات داخل کلاس درس را به عنوان تعاملات رسمی استاد - دانشجو می‌شناسند، زیرا با هدف انتقال دانش از قبل برنامه‌ریزی می‌شوند و درکنار آن‌ها، تعاملات غیررسمی نیز شکل می‌گیرد (Roberts, 2014). تعاملات رسمی به صورت ساختاری در کلاس درس و با گروهی از دانشجویان شکل گرفته و کمتر فردگرا هستند (برخلاف تعاملات غیررسمی/ بیرون از کلاس). این نوع تعامل از لحاظ فراوانی در کلاس درس تنظیم می‌شود، بنابراین به طور منظم اتفاق می‌افتد. اگرچه تعامل رسمی استاد - دانشجو می‌تواند منظم‌تر از تعامل غیررسمی رخ دهد، ولی به طور معمول و عمدتاً بر موضوعات آکادمیک متمرکز است و بنابراین زمینه‌های شخصی در بروز آن نقش کمتری دارند (Roberts, 2014). از سوی دیگر، در کلاس‌هایی که تعاملاتی قوی‌تر در آن رخ می‌دهد، فرصت‌های بیشتری برای درگیری تحصیلی و اجتماعی دانشجویان فراهم می‌شود (Pascarella & Terenzini, 2005). تعاملات داخل کلاس عمدتاً از شیوه‌های آموزشی استادان متأثر هستند. به عنوان مثال آن دسته از اعضای هیأت علمی که از یادگیری‌های فعال و درگیرانه در کلاس درس بهره می‌برند و تأکید بیشتری بر تجارب یادگیری پیشرفته دارند، به مراتب دانشجویان را در تجربه یادگیری در محیط آکادمیک دانشگاه درگیرتر می‌سازند (Umbach & Wawrzynski, 2005). از سوی دیگر، تعاملات غیررسمی عمدتاً بدون برنامه‌ریزی قبلی و در جریان آموزش رسمی و غیررسمی رخ می‌دهند و گاهی نیز می‌تواند برنامه‌ریزی شده بوده و در برنامه درسی و طرح درس‌های روزانه برای آموزش پیش‌بینی شده باشند. مطالعات نشان داده‌اند که تعاملات غیررسمی برای دانشجویان در سطوح مختلف بسیار سودمند است و توجه نکردن به آن می‌تواند در عمل یادگیری و موفقیت تحصیلی تأثیر گذار باشد، تا جایی که باعث بی‌میلی دانشجو به تحصیل شود (Cox, 2011).

در سال‌های اخیر، برخی پژوهش‌های داخلی و خارجی در موضوع تعاملات استاد - دانشجو و تاثیر آن بر بروندهای آموزشی دانشجویان انجام شده است. عمده این پژوهش‌ها به شکل کمی و در زمینه تأثیر تعامل استاد - دانشجو بر بروندهای آموزشی دانشجویان انجام شده است. با این حال، برخی پژوهش‌ها نیز مساله تعامل استاد - دانشجو و تاثیرات آن بر زندگی آکادمیک دانشجویان را به شکل کیفی بررسی کرده‌اند. Soltani, et al (2009) در پژوهشی از طریق مصاحبه با ۳۵ دانشجو به این نتیجه رسیدند که تعاملات استاد - دانشجو تحت شرایط مرتبط با استاد و مرتبط با درس شکل می‌گیرند، همچنین این تعاملات از جهت‌گیری‌های سیاسی اساتید و مرزبندی‌های جنسیتی متأثر می‌شوند، عواملی مانند حضور استاد در دانشگاه، اقامت یا عدم اقامت دانشجو در دانشگاه، ویژگی‌های روان‌شناختی و مقطع تحصیلی دانشجو از جمله دیگر شرایط شکل‌گیری این تعاملات هستند که می‌تواند به همکاری بیشتر دانشجو با استاد و تغییر در نگرش دانشجویان منجر شود.

¹. socialization

². faculty-student interaction

³. self-concept

Rostami-Nasab, et al (2019) در پژوهش خود روابط ساختاری میان تعاملات استاد - دانشجو، درگیری تحصیلی و رشد مهارت‌های شناختی دانشجویان را بررسی کردند، نتایج نشان داد که این تعاملات با رشد مهارت‌های شناختی، درگیری تحصیلی، خودچالشی علمی و احساس تعلق دانشجویان رابطه معنادار دارد. Abdollah-Pour et al (2016) نیز تعاملات بیرونی استاد - دانشجو را بر اساس رفتارهای آموزشی، فعالیت‌های حرفه‌ای و تعاملات اتفاقی اعضای هیأت علمی مورد پژوهش قرار دادند. نتایج نشان داد که رفتارهای آموزشی و فعالیت‌های حرفه‌ای اعضای هیأت علمی، و تعاملات اتفاقی آنان با دانشجویان، پیش‌بین مناسبی برای تعاملات حقیقی استاد - دانشجو است. Choi & Kim (2021) از طریق مصاحبه با ۲۱ دانشجو، مقوله‌هایی بازدارنده تعامل میان دانشجویان و استادان را شناسایی کردند. این موانع در چهار خوشه رابطه سلسله مراتبی با اعضای هیأت علمی، محدودیت‌های زمانی، شک در مورد سودمندی علمی، شخصی و شغلی تعامل، و عدم تشخیص ضرورت تعامل شناسایی شدند. بر این اساس، مهم‌ترین مانع شکل‌گیری تعامل از نظر دانشجویان، شک در فواید تعامل بود و مقوله عدم تشخیص ضرورت تعامل نیز نزدیکترین مقوله به تجربه شخصی دانشجویان در برقراری ارتباط با اساتید به شمار می‌رفت. Grantham, et al (2015) در پژوهش خود، به بررسی انواع تعاملات معنادار میان استاد - دانشجو پرداختند. بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، دانشجویان تعاملاتی را ارج می‌نهند که برای آنان سودمند باشد. از جمله این تعاملات می‌توان به بحث در مورد نمره درس با استاد، صحبت در مورد برنامه‌های شغلی با استادان مشاور، بحث در مورد موضوعات درسی و کلاسی با استاد در خارج از کلاس، دریافت بازخورد نوشتاری یا شفاهی از استاد در مورد عملکرد تحصیلی خود، کار با استاد در مورد فعالیت‌هایی غیر از تکالیف درسی و کار روی یک پروژه پژوهشی با استاد، خارج از برنامه‌ها و درس‌های معمول دانشگاه اشاره کرد. دانشجویان همچنین علاقه‌مند به تعاملات خارج از کلاس درس با استادان خود هستند و قدردان آنانی هستند که طی این تعاملات به گسترش افق دید آن‌ها کمک می‌کنند. Hagenauer & Volet (2014) در پژوهش خود در مورد روابط استاد - دانشجو در دانشگاه، دو بعد را شناسایی کردند که سازه تعامل استاد - دانشجو را شرح می‌دهد، بعد عاطفی یا هیجانی که شامل جنبه‌هایی مانند صداقت، اعتماد و احترام‌گذاری است و جنبه‌هایی مانند انصاف، راحت‌بودن و لذت‌بردن، و تشویق و توجه، که بعد حمایتی تعامل استاد - دانشجو را تشکیل می‌دهد.

بررسی پژوهش‌های انجام شده در این موضوع نشان می‌دهد که از یک سو بیشتر این پژوهش‌ها تعامل استاد - دانشجو را از دیدگاه دانشجویان بررسی کرده‌اند و از سوی دیگر، عمدتاً حوزه عام تعامل استاد - دانشجو مد نظر آنها بوده است. با در نظر گرفتن این واقعیت و نظر به اهمیت موضوع تعامل استاد - دانشجو در محیط‌های دانشگاهی و ضرورت شناخت ویژگی‌ها و پیامدهای این تعاملات در بهبود یادگیری‌های دانشجویان، و همچنین آگاهی از اثر متقابل آن بر فعالیت‌های اعضای هیأت علمی، پژوهش حاضر به بررسی تجربه‌های زیسته اعضای هیأت علمی از تعامل استاد - دانشجو پرداخته است. علاوه بر این، به دلیل ماهیت متفاوت رشته‌های علمی از حیث نوع و میزان تعامل با دانشجویان، پژوهش حاضر، موضوع تعامل استاد - دانشجو را از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم و فیزیک بررسی کرده است. بنابراین پژوهش حاضر، دانش موجود در حوزه تعامل استاد دانشجو را از منظر بررسی دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی در این حوزه و همچنین بررسی ویژه این موضوع در رشته‌های علمی خاص گسترش می‌دهد. بر این اساس، پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر عبارتند از: ۱. راهبردهای تعامل استاد - دانشجو در چه شرایطی اتفاق می‌افتد؟ ۲. اعضای هیأت علمی چه راهبردهایی را به هنگام تعامل اتخاذ می‌کنند؟ ۳. پیامد اتخاذ راهبردهای تعامل استاد - دانشجو توسط اعضای هیأت علمی چیست؟

روش شناسی

روش انجام این تحقیق کیفی از نوع پدیدارشناسانه بود. بر این اساس، برداشت‌ها، ادراکات و فهم اعضای هیأت علمی از تعامل با دانشجویان بررسی گردید. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم و فیزیک دانشگاه شهید باهنر کرمان در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود (۸۱ نفر). حجم نمونه نیز بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و قاعده دستیابی به اشباع نظری در انجام پژوهش‌های کیفی صورت گرفت (Corbin & Strauss, 2015). رسیدن به اشباع پس از انجام مصاحبه با ۱۸ نفر از اعضای هیأت علمی حاصل شد. ملاک انتخاب افراد جامعه، عضویت به عنوان عضو هیأت علمی در یکی از دو

دانشکده علوم و فیزیک بود. از سوی دیگر، ملاک‌هایی مانند تعداد سنوات تدریس، سابقه تدریس در دوره‌های مختلف تحصیلی، نوع مرتبه علمی، جنسیت استاد و داشتن تجربه کافی در موضوع پژوهش نیز در انتخاب نمونه پژوهش در نظر گرفته شد. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. سوالات مصاحبه از طریق بررسی عمیق پژوهش‌های انجام شده در موضوع تعامل استاد - دانشجو تهیه گردید. بدین منظور، با مطالعه پژوهش‌های انجام شده در این حوزه و در نظر گرفتن ویژگی‌های مختلف سازه مفهومی تعامل استاد - دانشجو، مجموعه‌ای از پرسش‌ها در سه مقوله شرایط، راهبردها و روش‌ها، و پیامدهای تعامل استاد - دانشجو انتخاب شد. به منظور انجام مصاحبه، برای همه اعضای جامعه آماری پژوهش، نامه درخواست مصاحبه ارسال گردید و موافقت تعدادی از آنان برای انجام مصاحبه جلب گردید. به منظور تأیید پرسش‌های اصلی مصاحبه، ابتدا سه مصاحبه مقدماتی انجام شد. سپس فرایند انجام مصاحبه‌های دیگر با اعضای هیأت علمی از رشته‌های علمی مختلف آغاز شد. پژوهشگر در حین انجام مصاحبه، علاوه بر مطرح کردن پرسش‌های اصلی، با توجه به شرایط، پرسش‌های فرعی دیگری را جهت بررسی عمیق‌تر موضوع مطرح کرد. در نهایت با رسیدن به اشباع نظری در داده‌های جمع‌آوری شده، انجام مصاحبه‌های بیشتر متوقف گردید. سوالات مصاحبه در جدول ۱ مشخص شده است.

جدول ۱. سوالات مصاحبه.

سوالات مربوط به شرایط تعامل استاد - دانشجو	
۱	از نظر شما، تعامل استاد - دانشجو در چه شرایطی شکل گرفته و افزایش می‌یابد؟ مثال بزنید.
۲	آیا شما شرایط ویژه‌ای را جهت افزایش تعامل با دانشجو، مانند تدریس در داخل کلاس درس و یا مراجعه دانشجو، خارج از کلاس درس در نظر گرفته و طرح‌ریزی می‌کنید؟
۳	چه عواملی یا شرایطی مانع شکل‌گیری تعامل مناسب (داخل کلاس و خارج آن) می‌شود؟
سوالات مربوط به راهبردها و روش‌های انتخابی توسط اساتید برای تعامل	
۱	در تعامل با دانشجو از چه راهبردها و روش‌هایی استفاده می‌کنید؟
۲	آیا راهبردهای انتخابی با توجه به نوع درس، ویژگی دانشجویان و ... متفاوت هستند؟ توضیح بفرمائید.
۳	دانشجویان در تعامل با شما از چه راهکارهایی بهره می‌گیرند؟ توضیح بفرمائید.
سوالات مربوط به پیامدهای راهبردهای اتخاذ شده در تعامل استاد - دانشجو	
۱	به نظر شما، تعاملات متقابل با دانشجویان، چه پیامدهای آموزشی، شخصی، اجتماعی و شغلی و ... به همراه خواهد داشت؟
۲	تأثیر این تعاملات بر فعالیت‌های شما چگونه است؟ توضیح بفرمائید.
به منظور ارزیابی داده‌ها از بعد روایی و اعتبار، از دو راهبرد مختلف پیشنهادی Corbin & Strauss (2015) استفاده گردید. تأیید روایی یا صحت داده‌ها در پژوهش‌های کیفی به میزان تأیید تفسیرهای انجام شده در پژوهش توسط افراد دیگر اشاره دارد. طی فرایند سنجش روایی، به دنبال تأیید تفسیرها و نتیجه‌گیری‌های پژوهشگر توسط یک متخصصین دیگر هستیم. بر این اساس، در راهبرد اول، پژوهشگران از یک متخصص آشنا با ماهیت مساله پژوهش خواستند تا روند کدگذاری، مفهوم‌سازی و مقوله‌بندی را به منظور تأیید فرایند تحلیل و یافته‌های حاصل بررسی کرده و میزان باورپذیری تفسیرهای به عمل آمده از سوی پژوهشگر را بسنجد. در راهبرد دوم که یکی از روش‌های مهم برای افزایش اعتبار یافته‌ها در تحقیقات کیفی است، خلاصه‌ای از مقولات برآمده از پژوهش در اختیار هر یک از شرکت‌کنندگان قرار داده شد. شرکت‌کنندگان با مطابقت مصاحبه‌های خود با مقولات برآمده از مرحله کدگذاری، مشخص کردند که اظهارات‌شان در کدام یک از مقوله‌های در حال شکل‌گیری قرار می‌گیرد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش کدگذاری سه مرحله‌ای شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی، در جهت رسیدن به مجموعه کدهای فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه استفاده شد. بر این اساس، در گام نخست (کدگذاری باز) محتوای هر یک از مصاحبه‌ها روی کاغذ منتقل گردید، سپس عبارت به عبارت و خط به خط خوانده شده و نظرات مهم مصاحبه‌شوندگان در رابطه با تحلیل تعاملات استاد - دانشجو شناسایی گردید. در این مرحله، برای هر یک از اظهارات مشارکت‌کنندگان ارزش یکسانی در نظر گرفته شد. در نتیجه فهرستی از اظهارات غیرتکراری و ناهمپوشان تهیه گردید و برای هر کدام عنوان مناسب انتخاب شد (کدهای فراگیر). در گام دوم (کدگذاری محوری)، اظهارات مهم مصاحبه‌شوندگان شناسایی شد و بر اساس اشتراکات و نقاط تفاهم در هر یک، یک مجموعه کلی‌تر با عنوانی که در برگزیده ویژگی آن‌ها باشد سازمان یافت (کد سازمان‌دهنده). در گام سوم (کدگذاری انتخابی) نیز مجموعه‌های کلی تشکیل شده با کنار هم قرارگرفتن مفاهیم تشکیل شده در گام دوم، در	

مجموعه‌ای فراگیرتر و کلی‌تر نام‌گذاری شدند (کدهای پایه). در این پژوهش، پژوهشگران هر مفهوم کلی به دست آمده در گام سوم را یک مقوله، هر مفهوم کلی تشکیل شده در گام دوم را زیرمقوله و مفاهیم حاصل از گام اول را نیز مقوله‌های فراگیر نام نهادند.

یافته‌ها

در جدول ۲، مشخصات شرکت کنندگان در پژوهش بر حسب رشته علمی، جنس، سابقه کار، مرتبه علمی و مقطع تدریس مشخص شده است.

جدول ۲. مشخصات شرکت کنندگان در پژوهش.

کد	رشته علمی	جنس	سابقه کار	مرتبه علمی	مقاطع تدریس
۱	شیمی	زن	۲۵ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۲	شیمی	زن	۱۹ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۳	شیمی	مرد	۱۲ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۴	شیمی	مرد	۱۳ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۵	فیزیک	مرد	۱۷ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۶	فیزیک	زن	۸ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۷	فیزیک	زن	۶ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۸	فیزیک	مرد	۵ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۹	زمین‌شناسی	مرد	۲۵ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۱۰	زمین‌شناسی	مرد	۷ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۱۱	زمین‌شناسی	مرد	۱۰ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۱۲	زمین‌شناسی	زن	۱۱ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۱۳	زمین‌شناسی	زن	۹ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۱۴	زیست‌شناسی	مرد	۱۰ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۱۵	زیست‌شناسی	زن	۸ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد
۱۶	زیست‌شناسی	زن	۱۵ سال	دانشیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۱۷	زیست‌شناسی	مرد	۶ سال	استادیار	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا
۱۸	زیست‌شناسی	مرد	۲۵ سال	استاد	کارشناسی/کارشناسی ارشد/ دکترا

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشتر مشارکت کنندگان مربوط به رشته زیست‌شناسی و زمین‌شناسی بودند (۲۸ درصد). همچنین بیشتر مشارکت کنندگان مرد بودند (۵۵ درصد). بیشتر مشارکت کنندگان دارای سابقه کاری زیر ۱۰ سال بودند (۳۹ درصد). بیشتر مشارکت کنندگان دارای مرتبه علمی دانشیار بودند (۵۰ درصد). همچنین، ۶۱ درصد در هر سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تدریس می‌کردند.

جدول ۳، شامل نتایج حاصل از بررسی شرایط شکل‌گیری راهبردهای تعامل استاد - دانشجو بر حسب مقوله، زیرمقوله، مقوله‌های فراگیر و نمونه مصاحبه است.

جدول ۳. خلاصه نتایج حاصل از سوال اول پژوهش.

مقوله	زیرمقوله	مقوله‌های فراگیر	نمونه مصاحبه
۱-۱ عوامل زمینه‌ساز و افزایش دهنده تعامل (ایجابی)	۱-۱ عوامل زمینه‌ساز و افزایش دهنده تعامل	۱. درک موضوع درسی توسط دانشجو	«تعامل هم علمی و هم شخصی از طریق درک موضوع درسی توسط دانشجو می‌باشد چرا که تا زمانی که دانشجو موضوع درسی را متوجه نشود در ذهن او سوالی شکل نمی‌گیرد تا به واسطه آن سوال به استاد مراجعه کند و تعامل صورت بگیرد.»
		۲. برگزاری ساعات رفع اشکال	«به نظر اینجانب ارتباط عمیق بین اساتید و دانشجو زمانی ایجاد می‌شود که انگیزه قوی
		۳. وجود انگیزه در استاد و دانشجو	
		۴. برگزاری اردو و تفریحات	
		۵. روحیات تعامل جوی طرفین	

بازدارنده تعامل
زمینه‌ساز و پرهیز از عوامل
تداخلی و به کارگیری عوامل

هم در اساتید و هم در دانشجو باشد. راه ایجاد جو با انگیزه در اساتید از طریق عدالت اجتماعی ایجاد می‌شود.»

۱-۲ عوامل کاهش‌دهنده و از بین‌برنده تعامل (سلبی)	۱. تفاوت‌های فرهنگی و خانوادگی و....	«بافت فرهنگی علی‌رغم این که می‌تواند تسهیل‌گر تعامل باشد می‌تواند مانع هم باشد.»
	۲. درون‌گرایی دانشجو	«دانشجوها چون شخصیت‌های متفاوتی دارند از یک جهت می‌توان آن‌ها را به دو دسته کلی تقسیم کرد. آن‌هایی که اهل تعامل هستند و آن‌هایی که اهل تعامل نیستند.»
	۳. عدم توجه به دانشجو	«یکی از موانع اصلی تعامل حجم زیاد کارهای دروس صرفاً تئوری
	۴. درگیری‌های استاد دانشجو	تحقیقاتی که یک استاد بایستی انجام دهد، این باعث می‌شود تا تعاملات بین دانشجویان به شدت کاهش پیدا کند.»
	۵. عدم حفظ حریم شخصی استاد - دانشجو	«نداشتن وقت کافی زمان کم در دروس مختلف و کمبود زمان برای ملاقات دانشجو با استاد باعث ارتباط کم بین و استاد و دانشجو شده است.»
	۶. دروس صرفاً تئوری	«موضوعات درسی می‌تواند در ایجاد ارتباط استاد و دانشجو تاثیر داشته باشد. دروس صرفاً تئوری به علت یک طرفه بودن تدریس و درگیر نشدن دانشجو به میزان مناسب و به شکل تاثیرگذار در جریان درس تعامل خوبی را نیز به همراه ندارد.»
	۷. بی‌نظمی و بی‌انگیزگی دانشجو	
	۸. سطح علمی پایین دانشجو	
	۹. حجم بالای کار عملی و تحقیقاتی	
	۱۰. نبود شرایط مساعد در کلاس و خارج از کلاس	
	۱۱. هدف صرفاً تدریس استاد	
	۱۲. زمان محدود	
	۱۳. عدم اعتماد به نفس دانشجو	

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های جدول ۳ در خصوص شرایطی که طی آن راهبردهای تعامل استاد - دانشجو رخ می‌دهد نشان داد که برخی عوامل یا شرایط به ایجاد و افزایش تعامل کمک می‌کنند. از نظر اعضای هیأت علمی این عوامل و شرایط ضروری و یا تقویت‌کننده تعامل استاد - دانشجو در محیط‌های دانشگاهی هستند (عوامل ایجابی). از سوی دیگر، نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها شرایط یا عوامل دیگری را نیز مشخص ساخت که مانع تعامل بوده و از نظر اعضای هیأت علمی پرهیز از آنان زمینه‌ساز ایجاد و افزایش تعامل بیشتر هستند (عوامل سلبی). بر این اساس، عوامل زمینه‌ساز و افزایش‌دهنده تعامل استاد - دانشجو شامل عوامل یا شرایط پنج‌گانه درک موضوع درسی توسط دانشجو، برگزاری ساعات رفع اشکال، وجود انگیزه در استاد و دانشجو، برگزاری اردو و تفریحات، و روحیات تعامل‌جوی طرفین است. از سوی دیگر، نتایج حاصل از تحلیل نتایج سوال اول پژوهش، عوامل یا شرایطی را نیز به عنوان شرایط کاهش‌دهنده یا از بین‌برنده تعامل استاد - دانشجو مشخص ساخت. بر این اساس، عوامل یا شرایط سیزده‌گانه‌ای شامل تفاوت‌های فرهنگی و خانوادگی، درون‌گرایی دانشجو، عدم توجه استاد به دانشجو، درگیری‌های استاد - دانشجو، عدم حفظ حریم شخصی میان استاد و دانشجو، دروس صرفاً تئوری، بی‌نظمی و بی‌انگیزگی دانشجو، سطح علمی پایین دانشجو، حجم بالای کار عملی و تحقیقاتی، نبود شرایط مساعد در کلاس و خارج از آن، هدف صرفاً تدریس استاد، زمان محدود، و عدم اعتماد به نفس دانشجو شناسایی شدند. جدول ۴، شامل نتایج حاصل از بررسی راهبردهای اتخاذ شده به هنگام تعامل از سوی اعضای هیأت علمی بر حسب مقوله، زیرمقوله، مقوله‌های فراگیر و نمونه مصاحبه است.

جدول ۴. خلاصه نتایج حاصل از سوال دوم پژوهش

مقوله	زیر مقوله	مقوله‌های فراگیر	نمونه مصاحبه
۱-۲ راهبردهای عام تعامل		۱. استفاده از تمثیل	«از طریق ابراز این که دانشجو برایم مهم است و مشتاقم که در صورت تمایل خودش در جریان مسایل و مشکلات ایشان قرار بگیرم و در زمینه‌های علمی و شخصی کمکش کنم و حمایت از دانشجو در موارد مورد نیاز را مورد توجه قرار می‌دهم. ابراز این موارد در قبال دانشجو موجب می‌شود که دانشجو نسبت به من حس اعتماد و نظر یک دوست و رفیق داشته باشد و نه صرفاً یک استاد و تعامل خودش را با من افزایش می‌دهد.»
		۲. پرسش و پاسخ	«یکی از روش‌هایی که من برای برقراری ارتباط با دانشجو استفاده می‌کنم خودداری از به کارگیری سنجش و مقایسه دانشجو با دیگر دانشجویان می‌باشد چون مقایسه دانشجو با دیگر دانشجویان با توجه به این که هر فردی سطح یادگیری مربوط به خود را دارد موجب کاهش اعتماد به نفس و سرخوردگی افرادی می‌شود که سطح یادگیری پایین‌تری دارند و در نتیجه تمایل و میل به تعامل افراد کم می‌شود.»
		۳. گفتگوی دوطرفه	
		۴. در نظر گرفتن کار	
		۵. در نظر گرفتن امتیاز	
		۶. برقراری امور درسی	
		۷. کنار گذاشتن نگاه	
		۸. ایجاد حس اعتماد به نفس و امنیت در دانشجو	
		۹. توجه همه جانبه استاد به دانشجو	
		۱۰. خودداری از به کارگیری مقایسه	
		۱۱. احترام به دانشجو	
۲-۲ راهبردهای شرایط مدار تعامل		۱. توجه به نوع درس	«مقطع دانشجو یکی از عوامل تاثیرگذار در تعامل استاد با دانشجو است. هر چه مقطع دانشجو بالاتر باشد نحوه و میزان ارتباط دانشجو با استاد بهتر است. در مقطع کارشناسی بیشتر تعامل استاد و دانشجو جنبه اطلاع‌رسانی از طرف استاد به دانشجو در مورد رشته است ولی درم قاطع ارشد و دکترا بیشتر تعاملات استاد و دانشجو جنبه کاربردی رشته است.»
		۲. مقطع دانشجو	
		۳. مراجعه به استاد خارج از وقت کلاس	
۲-۳ راهبردهای دانشجو مدار		۱. فعالیت‌های علمی دانشجو	«دانشجو تلاش برای ایجاد و آغاز تعامل اولیه می‌کند. در کلاس درس ورود به مباحث درسی و درگیر شدن با آن و تلاش برای گفتگو، بیرون از کلاس پیگیری مسائل تکمیلی کلاس و در اتاق من به صورتی که علاقه خود را با سؤالات خود در مبحثی را ثابت کند و انگیزه را در من ایجاد نماید.»
		۲. مشارکت در کلاس	
		۳. مراجعه به استاد خارج از وقت کلاس	
			«ملاقات با دانشجو در خارج از وقت کلاس و بیشتر در اتاق خودم و صحبت با وی در زمینه‌های مختلف ارتباط مناسبی را بین استاد و دانشجو برقرار می‌کند.»

۲- راهبردهای تعامل استاد - دانشجو

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های جدول ۴ نشان داد که راهبردهای اتخاذ شده از سوی اعضای هیأت علمی برای شکل‌گیری تعاملات استاد - دانشجو در سه زیرمقوله راهبردهای عام، راهبردهای شرایطمدار و راهبردهای دانشجومدار تعامل قرار می‌گیرند. بر این اساس، زیرمقوله راهبردهای عام تعامل شامل مقوله‌های فراگیر یازدگانه شامل استفاده از تمثیل، پرسش و پاسخ، گفتگوی دوطرفه، در نظر گرفتن کار کلاسی برای دانشجو، در نظر گرفتن امتیاز برای امور درسی، برقراری ارتباط دوستانه با دانشجو، کنار گذاشتن نگاه استاد - دانشجویی، ایجاد حس اعتماد به نفس و امنیت در دانشجو، توجه همه جانبه استاد به دانشجو، خودداری از به کارگیری مقایسه دانشجویان، و احترام به دانشجو است. نتایج نشان داد که زیرمقوله راهبردهای شرایطمدار یا وابسته به شرایط شامل دو مقوله فراگیر توجه به ویژگی‌های دانشجو، توجه به نوع درس، و مقطع تحصیلی دانشجو است. همچنین در زیرمقوله راهبردهای دانشجومدار نیز مقوله‌های فراگیری هستند که عمدتاً ناشی از نقش و تاثیر دانشجو در شکل‌گیری تعامل می‌باشند. در این زیرمقوله، دو مقوله فراگیر مشارکت در کلاس، و مراجعه به استاد خارج از وقت کلاس قرار می‌گیرند. جدول ۵، شامل نتایج

حاصل از بررسی پیامدهای حاصل از اتخاذ راهبردهای تعامل استاد - دانشجو بر حسب مقوله، زیرمقوله، مقوله‌های فراگیر و نمونه مصاحبه است.

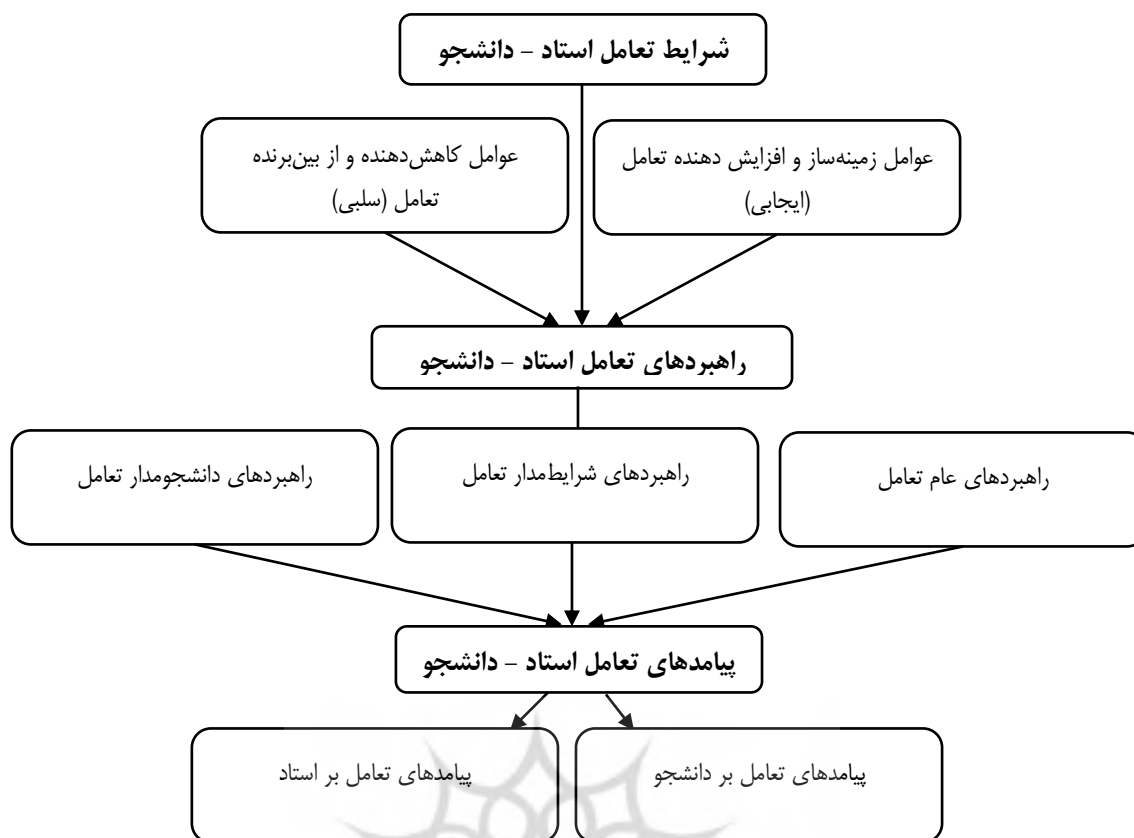
جدول ۵. خلاصه نتایج حاصل از سوال سوم پژوهش.

مقوله	زیرمقوله	مقوله‌های فراگیر	نمونه مصاحبه
۱-۳	تأثیرات و	۱. تأثیرات علمی	«تأثیر مهمی در اعتماد به نفس دانشجویان دارد و بهتر می‌توانند درس‌ها را یاد بگیرند و بعدها در شغل آینده خود از آنها استفاده کنند.» «دانشجویان استاد را الگو می‌دانند، زمانی که درگیر امور علمی و درسی می‌شوند تعامل را یاد می‌گیرند.» «تعامل استاد و دانشجو هم تأثیر مثبت و هم منفی در ابعاد مختلف شخصیت، آینده شغلی و بعد اجتماعی دارد.»
	پیامدهای تعامل بر	۲. شخصیتی	
	دانشجو	۳. اجتماعی	
		۴. شغلی	
۲-۳	تأثیرات و پیامدهای تعامل بر استاد	۱. کسب تجربه	«در بخش علمی صد در صد تعامل تعامل استاد با دانشجو، به استاد کمک می‌کند. چون که یک بازی برد - برد است. فلسفه کار علمی با دانشجویی ارشد یا دکترا رشد استاد نیز هست. و موجب کسب تجربه برای استاد می‌شود.» «هنگامی که تعامل دانشجو با استاد افزایش یابد (چه داخل یا خارج کلاس) استاد به انگیزه، علاقه و پشتکار دانشجویی برده و این سبب می‌شود که خود را در آن زمینه علمی بروزتر کرده و سطح حرفه‌ای‌گری خود را افزایش دهد.»
		۲. به روز کردن اطلاعات و	
		دانش	
		۳. احساس رضایت	
		درونی	
		۴. دریافت بازخورد برای	
۵. شناسایی نقاط قوت و ضعف			
۶. ایجاد انگیزه			

۳-۳
تأثیرات و پیامدهای تعامل بر استاد و دانشجو

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های جدول ۵ نشان داد که پیامدهای حاصل از تعامل استاد - دانشجو در محیط‌های دانشگاهی و فرایندهای یاددهی - یادگیری در قالب مقوله کلی تأثیر دوجانبه تعامل بر استاد و دانشجو قرار می‌گیرند. این مقوله شامل دو زیرمقوله تأثیرات تعامل بر دانشجو و تأثیرات تعامل بر استاد است. زیرمقوله اول شامل چهار مقوله پیامدهای تأثیرات علمی، شخصیتی، اجتماعی، و شغلی است. زیرمقوله تأثیرات تعامل بر استاد نیز شامل شش مقوله فراگیر کسب تجربه، به روز کردن اطلاعات و دانش، احساس رضایت درونی، دریافت بازخورد برای شناسایی نقاط قوت و ضعف، و ایجاد انگیزه است. در ادامه، بر اساس یافته‌های حاصل از تجربه زیسته اعضای هیأت علمی در سه بخش شرایط شکل‌گیری تعامل استاد - دانشجو، راهبردهای تعامل و پیامدهای حاصل از تعامل‌های برقرار شده، الگوی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. الگوی شرایط، راهبردها و پیامدهای شکل‌گیری تعامل استاد-دانشجو.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی تجربه زیسته اعضای هیأت علمی از تعامل استاد - دانشجو نشان داد که از جمله مهم‌ترین عوامل ایجاد کننده تعامل، درک موضوع درسی توسط دانشجو است. بر این اساس، این عامل در زمره شرایط «مرتبط با درس» که ایجاد کننده تعامل استاد - دانشجو هستند قرار می‌گیرد. از جمله شرایط دیگر شکل‌گیری تعامل، اختصاص زمان‌هایی خارج از کلاس درس برای رفع مشکلاتی است که طی فرایند تدریس برای دانشجویان به وجود می‌آید. دو عامل دیگر، وجود انگیزه در استاد و دانشجو برای تعامل و همچنین ویژگی‌های تعامل‌طلبی در هر دو گروه است. این نتایج با یافته‌های برخی پژوهش‌های انجام شده در این موضوع مانند Soltani, et al (2020) و Grantham, et al (2015) همسوست. از سوی دیگر، به دلیل ارتباطات عمدتاً آکادمیک و علمی اعضای هیأت علمی با دانشجویان، عامل درک موضوع درسی توسط دانشجو، جایگاه مهمی در شکل‌گیری تعاملات دارد (Soltani et al., 2020; Cotten & Wilson, 2006). همچنین، نوع روش تدریس انتخاب شده برای ارائه محتوای برنامه درسی، در جهت فهم و درک بهتر دانشجویان از موضوع، اهمیت بالایی در شکل‌گیری تعاملات دارد. Lindblom-Ylänne (2006) در این ارتباط نتیجه گرفتند که زمینه و نوع تدریس می‌تواند بر تعامل استاد - دانشجو موثر باشد، به گونه‌ای که فرصت‌های تعامل ایجاد شده برای دانشجویان و اعضای هیأت علمی در دروسی که به شکل سمینار ارائه می‌شوند، بسیار بیشتر از روش‌های سنتی‌تر مانند سخنرانی است. همچنین، این یافته که مشخص کردن زمان‌های مشخص جلسات رفع اشکال و ارائه راهنمایی به دانشجویان می‌تواند زمینه ساز ایجاد تعامل استاد - دانشجو باشد، همسوی با پژوهش‌های Soltani, et al (2020) و Abdollah-Pour, et al (2016) ارزیابی می‌گردد. آن گروه از اعضای هیأت علمی که قابلیت دسترسی بیشتری به آنان در خارج از کلاس درس وجود داشته باشد، تعاملات بیشتر و معنادارتری نیز با دانشجویان خواهند داشت. در این ارتباط، Mendez & Mendez (2016) به این نتیجه رسیدند که دانشجویان بیشتر تمایل به حاضر شدن در کلاس‌های استنادی دارند که در دسترس‌تر باشند. Komarraju, et al (2010) نیز نشان دادند دانشجویانی

که استادان خود را قابل‌دسترس‌تر در نظر می‌گیرند، در انجام فعالیت‌های علمی خود اعتماد به نفس و انگیزه بیشتری نیز نشان می‌دهند، علاوه بر این، دو عامل دیگر یعنی وجود انگیزه تعامل و ویژگی‌های تعامل‌طلبی در استاد و دانشجو را می‌توان در زمره شرایط مربوط به استاد و همچنین ویژگی‌های روان‌شناختی دانشجویان، از جمله شرایط علی و مداخله‌گر ایجاد تعامل میان استاد - دانشجو قرار دارد (Soltani et al., 2020). بر این اساس، دانشجویان و استادانی که در روابط اجتماعی خود با دیگران بازتر عمل می‌کنند و شخصیتی برون‌گرا دارند، تمایل به تعامل بیشتری نیز با دانشجو و استادان نشان می‌دهند (Hoffman, 2014; Thiele, 2016).

از سوی دیگر، نتایج نشان داد که شرایط یا عوامل دیگری نیز وجود دارند که مانع و بازدارنده تعامل بوده و بنابراین پرهیز از آنان زمینه‌ساز ایجاد و افزایش تعامل بیشتر است. این عوامل عمدتاً در مقوله تعاملات مرتبط با شرایط مربوط به درس (مانند درس صرفاً تئوری، حجم بالای کار عملی و تحقیقاتی، نبود شرایط مساعد در کلاس و خارج از آن، هدف صرفاً تدریس استاد و سطح علمی پایین دانشجو)، شرایط مربوط به استاد (مانند زمان محدود، عدم توجه استاد به دانشجویان و درگیری‌های استاد-دانشجو) و ویژگی‌های روان‌شناختی استادان و دانشجویان (از قبیل بی‌نظمی و بی‌انگیزگی، عدم حفظ حریم شخصی میان استاد و دانشجو، و عدم اعتماد به نفس دانشجو) قرار می‌گیرند. این یافته‌ها با برخی چوی و کیم (Choi & Kim, 2021) و Soltani, et al (2020) همسوست.

نتایج همچنین نشان داد که راهبردهای اتخاذ شده از سوی اعضای هیأت علمی برای شکل‌گیری تعاملات استاد - دانشجو، در سه گروه راهبردهای عام، راهبردهای شرایطمدار و راهبردهای دانشجومدار تعامل قرار می‌گیرند. راهبردهای عام عمدتاً راهبردهایی عمومی برای ایجاد تعامل هستند و معمولاً به شیوه‌های تدریس معلم، استفاده از فنون مختلف تدریس و تاکتیک‌های مختلف برای ارائه برنامه درسی در داخل کلاس درس است. گروهی دیگری از راهبردهای تعامل، راهبردهایی شرایطمدار هستند. اعضای هیأت علمی عمدتاً این راهبردها را با توجه به شرایطی مانند نوع درس و مقطع تحصیلی دانشجو انتخاب می‌کنند. از سوی دیگر، برخی راهبردهای تعاملی، دانشجومدار بوده و مبتنی بر نقش و تاثیر دانشجو در شکل‌گیری تعامل می‌باشند. بررسی‌ها نشان داد که نتایج حاصل از پژوهش حاضر در خصوص راهبردهای عام تعامل استاد - دانشجو با پژوهش‌های پیشین از جمله Bahador, et al (2013) همسوست. در مورد راهبردهای شرایطمدار، نتایج این‌گونه تفسیر می‌شود که دروس ارائه شده در برنامه‌های درسی مربوط به دانشکده‌های علوم و مهندسی و مانند آن، به دلیل ماهیت عمدتاً عملی، آزمایشگاهی و کارگاهی خود، راهبردهای تعاملی متفاوتی را نیز از سوی اعضای هیأت علمی می‌طلبند. همچنین، تعامل استاد - دانشجو در سطح تحصیلات تکمیلی فراوانی بیشتری دارد و حتی می‌تواند منجر به همکاری‌های علمی دانشجویان با استادان خود شود. اگرچه تعامل در سطوح پایین‌تر آموزشی ممکن است دوستانه‌تر باشد، با این حال نوع تعاملات دانشجویان تحصیلات تکمیلی با استادان، عمیق‌تر و طولانی‌تر است. در مورد شرایط دانشجومدار، نتایج پژوهش‌های همسو با یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد کلاس‌هایی که سطح مشارکت و درگیر شدن دانشجو با محتوای ارائه شده بیشتر است، سطح و میزان تعامل استاد را نیز افزایش می‌دهد (Kim & Lundberg, 2016; Rostami-Nasab et al., 2019).

علاوه بر این، دانشجویانی که تمایل به مراجعه بیشتر به استادان نشان می‌دهند، در معرض تعامل بیشتری قرار می‌گیرند. از نظر Roberts (2014)، استادان در خارج از کلاس درس فرصت بیشتری برای صحبت با دانشجویان دارند و بنابراین لازم نیست که محتوای تعامل کاملاً به کلاس درس مرتبط باشد. نتایج همچنین نشان داد که کاربست راهبردهای تعامل استاد - دانشجو در داخل و خارج از کلاس درس، منجر به بروز دو دسته پیامد، شامل تأثیر بر دانشجویان و بر استادان می‌شود. تأثیر بر دانشجویان شامل تأثیرات علمی، شخصیتی، اجتماعی، و شغلی است. نتایج پژوهش‌های مختلف همسو در این خصوص نیز نشان می‌دهد که تعامل استاد - دانشجو یک عامل مهم و تأثیرگذار در زندگی دانشگاهی و پس از دانشگاه دانشجویان است (Cox, et al, 2010; Kim & Sax, 2014).

دانشجویانی که تعامل با استادان را سودمند می‌بینند، تمایل بیشتری به ادامه تعاملات معنادار با استادان روی پروژه‌های علمی، همکاری‌های علمی و مانند آن نشان می‌دهند (Grantham et al., 2015; Cotten & Wilson, 2006) و بر نگرش‌ها، ایده‌ها و رفتار آنان تأثیرگذار است (Soltani et al., 2020)، از طرف دیگر، یافته‌ها حاکی از آن بود که پیامدهای تعامل استاد - دانشجو بر اعضای هیأت علمی شامل کسب تجربه، تلاش برای به روز کردن اطلاعات و دانش، احساس رضایت درونی،

دریافت بازخورد برای شناسایی نقاط قوت و ضعف، و ایجاد انگیزه است. بنابراین تعامل استاد - دانشجو می‌تواند در جهت بهبود مهارت‌های اعضای هیأت علمی و تلاش آنان در جهت بهبود رشد حرفه‌ای خود برای اجرای بهتر برنامه‌های درسی دانشگاه راهگشا باشد.

نتایج این پژوهش دلالت‌های مهمی برای برنامه‌ریزان درسی آموزش عالی در راستای بهبود زمینه‌های تعامل استاد - دانشجو و اجرای بهتر برنامه‌های درسی دانشگاهی دارد. بر این اساس، به برنامه‌ریزان درسی آموزش عالی توصیه می‌شود که در طراحی برنامه‌های درسی، زمینه‌ها و شرایط ایجاد تعامل میان استادان و دانشجویان را فراهم آورند. یکی از شیوه‌های رسیدن به این هدف، طراحی و انتخاب محتوا با ماهیتی تعاملی است. محتوای تعاملی عمدتاً بر فعالیت‌های عملی، کارگاهی، آزمایشگاهی و مشارکتی تکیه دارد. بنابراین لازم است که در طراحی دروس، ماهیت عملی آن مورد توجه ویژه قرار گیرد. از سوی دیگر، لازم است که اجرای برنامه درسی در قالب ارائه محتوا، به شیوه‌هایی انجام گردد که امکان تعامل بیشتر با دانشجویان را فراهم آورد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود که شیوه‌های تدریس مبتنی بر راهبردهای تعاملی مختلف پیشنهاد شده در این پژوهش انتخاب شوند. همچنین، برخی از راهبردهای تعاملی، به ویژه راهبردهای تعاملی عام میان استاد - دانشجو نیازمند آموزش‌های مناسب به استادان در جهت بهبود و افزایش هستند. برگزاری کارگاه‌های آموزشی در جهت بهبود مهارت‌های ارتباطی حرفه‌ای برای اعضای هیأت علمی در این خصوص ضروریست. نتایج حاصل از این پژوهش همچنین دلالت‌های مهمی برای اعضای هیأت علمی دارد. یافته‌ها نشان داد که ارتباطات خارج از کلاس درس میان استاد - دانشجو می‌تواند اهمیتی همسان با فعالیت‌های تعاملی در جریان آموزش استادان در داخل کلاس داشته باشد. بر این اساس، حضور مستمر اعضای هیأت علمی و مشخص کردن زمان‌های راهنمایی و مشاوره برای دانشجویان، به افزایش این تعاملات کمک کرده و زمینه را برای بهبود تجارب اعضای هیأت علمی و دانشجویان فراهم می‌نماید. امکان دسترسی بیشتر دانشجویان به اعضای هیأت علمی از طریق طرح‌ریزی برخی فعالیت‌های خارج از کلاس درس، فرصت ارتباط بیشتر دانشجویان با استادان در سطحی شخصی‌تر را افزایش خواهد شد.

References

- Abdollah-Pour H, Soltani A, Esmi K. (2016). Faculty-student interactions based on the faculty members' educational behaviors and professional practices. *Journal of Iranian Higher Education*, 9(3): 133-152.
- Bahador H, Faraji Armaki A, Ghorbani R, Dehghani E. (2014). Effective factors on communication between teacher and student medical students of basic sciences level view. *Educ Strategy Med Sci.*, 6(4): 195-200.
- Choi B K, Kim M S. (2021). The student-faculty interaction beyond the formal curriculum in South Korea. *Higher Education Quarterly*, 75(1): 35-50.
- Cole D. (2011). Debunking anti-intellectualism: An examination of African American college students' intellectual self-concepts. *The Review of Higher Education*, 34(2): 259-282.
- Corbin J, Strauss A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th Ed.). Sage.
- Cotten S R, & Wilson B. (2006). Student-faculty interactions: Dynamics and determinants. *Higher Education*, 51(4): 487-519.
- Cox B E, McIntosh K L, Terenzini P T, et al. (2010). Pedagogical signals of faculty approachability: Factors shaping faculty-student interaction outside the classroom. *Research in Higher Education*, 51(8): 767-788.
- Cox B E. (2011). A developmental typology of faculty-student interaction outside the classroom. *New Directions for Institutional Research*, 2011(S1): 49-66.
- Grantham A, Robinson E E, Chapman D. (2015). "That Truly Meant a Lot to Me": A Qualitative Examination of Meaningful Faculty-Student Interactions. *College Teaching*, 63(3): 125-132.
- Hagenauer G, Volet S E. (2014). Teacher-student relationship at university: An important yet under-researched field. *Oxford Reviv of Education*, 40(3): 370-388.
- Hoffman E M. (2014). Faculty and student relationships: Context matters. *College Teaching*, 62(1): 13-19.
- Kim Y K, Lundberg C A. (2016). A Structural model of the relationship between student-faculty interaction and cognitive skills development among college students. *Research in Higher Education*, 57(3): 288-309.
- Kim Y K, Sax L J. (2014). The Effects of Student- Faculty Interaction on Academic Self-Concept: Does Academic Major Matter? *Res High Educ*, 55(8): 780-809.
- Komarraju M, Musulkin S, Bhattacharya G. (2010). Role of student-faculty interactions in developing college students' academic self-concept, motivation, and achievement. *Journal of College Student Development*, 51(3): 332-42.
- Lindblom-Ylänne, S, Trigwell K, Nevgi A, Ashwin P. (2006). How approaches to teaching are affected by discipline and teaching context. *Studies in Higher Education*, 31(3): 285-298.
- Mendez J M, Mendez J P. (2016). Student inferences based on facial appearance. *Higher Education*, 71(1): 1-19.
- Pascarella E T, Terenzini P T. (2005). *How college affects students: A third decade of research* (Vol. 2). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Powers S R, Myers K K. (2017). Vocational anticipatory socialization: College students' reports of encouraging/discouraging sources and messages. *Journal of Career Development*, 44(5): 409-424.
- Riggers-Piehl T, Sax L J. (2018). Encouraging the spirit: The role of student-faculty interactions in college students' meaning-making and spiritual quest. *Journal of College and Character*, 19(2): 101-119.

- Roberts K A. (2014). Student – faculty interaction in the first year of College: Exploring the effects of policy on student engagement. Unpublished Masters’ Thesis, Florida State University.
- Rostami-Nasab H, Soltani A, Fazilat-Pour M. (2019). Faculty-student interaction and its relationship with development of students’ cognitive skills. *Studies of Education and Learning*, 11(2): 1-20.
- Soltani A, Boostani D, Golestani S. (2020). Exploring the strategies of faculty-student interactions: A grounded theory study in Iranian academic context. *Learning, Culture and Social Interaction*, 26: 1-13.
- Thiele M. (2016). Resource or obstacle? Classed reports of student–faculty relations. *The Sociological Quarterly*, 57(2): 333-355.
- Trolan T L, Jach E A, Archibald G. C. (2021). Shaping Students’ Career Attitudes toward Professional Success: Examining the Role of Student-Faculty Interactions. *Innovative Higher Education*, 46 (2): 111-131.
- Umbach P D, Wawrzynski M R. (2005). Faculty do matter: The role of college faculty in student learning and engagement. *Research in Higher Education*, 46(2): 153–184.

Faculty Members' Lived Experience of Faculty-Student Interaction in the Academic Environments

Azam Jafarzadeh¹

Asghar Soltani^{2*}

Badrosaadaat Daneshmand³

Abstract

Purpose: The purpose of the present study was to examine the faculty members' lived experience of faculty-student interaction strategies in the academic environments.

Methodology: The research method was phenomenology in which the faculty members' perceptions of interaction with students were examined. The statistical population of study consisted of 81 faculty members of the Faculties of Science and Physics of Shahid Bahonar University of Kerman during the 2018-2019 academic year. By purposeful sampling and theoretical saturation procedure, 18 individuals were selected as the sample. Interview questions were prepared through in-depth research on the subject of faculty-student interaction and the interviews were semi-structured. The three-step coding method including open, axial, and selective coding was used for data analysis.

Findings: The findings showed that the conditions for the formation of the student-student interaction included the contextual and enhancing factors such as student perception of the subject, holding of debugging hours, motivation in the faculty and student, and reducing factors such as the nature of course theory, the student's low academic level, high volume of practical work, limited time, and lack of self-confidence. The results also showed that student engagement strategies and methods were included general, conditioned, and student interaction strategies. In addition, the consequences of adopting faculty-student interaction strategies also included student-centered outcomes such as scientific, personality, social, occupational, as well as faculty-based outcomes such as gaining experience, updating faculty's information and knowledge, inner satisfaction, and feedback was provided to identify strengths and weaknesses.

Conclusion: The results have important implications for higher education curriculum planners in order to improve the areas of faculty-student interaction. Accordingly, it is necessary to use interactive content with a practical and collaborative nature, and teaching methods based on different interactive strategies, and planning to provide more student access to the faculty through out-of-class activities and provide more opportunities for students to communicate with the faculty members on a more personal level.

Keywords: Faculty-student interaction, Faculty members, Student, University.

¹ M.A. in Curriculum, Department of Education, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. ajafarzadeh@ens.uk.ac.ir

² Associate Professor, Department of Education, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran (Corresponding author) a.soltani.edu@uk.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of Education, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. daneshmand@uk.ac.ir